

Põhja – Hispaania õppereis 4.05-8.05.2026

4.-8. maini 2026 toimus Lõuna-Eesti kollaste akende projekti meeskonna ja ettevõtjate õppereis Põhja-Hispaaniasse, et tutvuda sealsete LEADER-tegevusrühmade algatustega ning koguda ideid maastikule paigaldatud raamide teekonnale uue kontseptsiooni loomiseks.

Tartumaa Arendusseltsi, Jõgevamaa Koostöökoja ja Võrumaa Partnerluskogu korraldatud õppereis Põhja-Hispaaniasse Cantabria maakonda andis ülevaate kohalike LEADER-tegevusrühmade tegevusest ja rahastatud projektidest. Lisaks ettevõtetele külastati õppereisi raames maastikule paigaldatud raame erinevates asukohtades, et tutvuda lähemalt konkreetse raami ja sealsete kogukondlike ning ettevõtlusprojektidega <https://tas.ee/louna-eesti-kollaste-akende-projekti-estvedajad-kogusid-ideid-oppereisil-pohja-hispaaniasse/>

Õppereisi eesmärk oli külastada Euroopa piirkondi, kus kasutatakse Eesti Kollaste Akende sarnaseid eri värvi raame piirkonna identiteedi tutvustamiseks, turismi ja kohaliku elu edendamiseks. Reisi käigus tutvuti kohapeal raamivõrgustike toimimise, haldamise ja turundustegevustega ning arutati võimalusi rahvusvahelisteks koostööprojektideks ja kogemuste vahetamiseks.

Esmaspäev 4.05 kulus, terve päev sihtriiki jõudmiseks.

Teisipäeval, 5. mail toimus õppereisi esimene ametlik külastus Hispaania põhjaosas tegutseva LEADER tegevusrühma Asociación de Desarrollo Territorial (ADT) Campoo-Los Valles juurde. Delegatsiooni võttis vastu tegevjuht Vanesa Balaguer Alonso, kes andis põhjaliku ülevaate organisatsiooni tegevusest, piirkonna arengusuundadest ning LEADER-programmi rakendamisest Campoo-Los Vallese piirkonnas.

ADT Campoo-Los Valles on Kantaabria maakonnas tegutsev Leader tegevusrühm, mille eesmärk on edendada piirkonna majanduslikku, sotsiaalset ja säästvat arengut. Organisatsiooni tegevus keskendub kohalike algatuste koordineerimisele ja toetamisele, et parandada piirkonnas elavate ja töötavate inimeste elukvaliteeti. Tegevuspiirkond hõlmab 16 Kantaabria omavalitsust ning ligikaudu 1800 km² suurust territooriumi.

Tegevusrühm on LEADER-programmi rakendanud alates 1994. aastast ning osalenud kõigis programmiperioodides: LEADER II (1994–1999), LEADER Plus (2000–2006), LEADER Cantabria (2007–2013) ja LEADER Cantabria (2014–2020). Kohtumise käigus anti ülevaade ka uuest programmiperioodist 2023–2027, mille raames on kogu Kantaabria viie tegevusrühma peale kokku ette nähtud 26,5 miljoni euro suurune LEADER-eelarve.

Tutvustati piirkonnas rakendatavaid toetusmeetmeid ning rahastamis põhimõtteid. Campoo-Los Vallese tegevusrühm rakendab kahte peamist toetusmeetodit: tootlikud investeeringud, mis on suunatud ettevõtluse alustamisele, laiendamisele ja moderniseerimisele ja mittetootlikud investeeringud, mille sihtrühmaks on kohalikud omavalitsused ja mittetulundusühingud ning mille eesmärk on kogukondlike ja avalike teenuste arendamine. Selgitati, et võrreldes varasemate programmiperioodidega on uuel perioodil loobutud detailsetest valdkondlikest meetmetest ning kõik projektid jagunevad nüüd kahe strateegilise suuna alla. Selline lähenemine võimaldab paindlikumat rahastamist ning lihtsustab projektide menetlemist.

Kohtumisel käsitleti ka toetuse määrasid. Ettevõtlusprojektide puhul jääb toetuse osakaal vahemikku 40–65% abikõlblikest kuludest, sõltudes piirkonna asukohast ja demograafilisest olukorrast. Hõredama asustusega ja hääbuvates küldes on toetuse määr kõrgem. Mittetootlike projektide, sealhulgas kultuuripärandi säilitamise, kogukonnateenuste ja sotsiaalsete algatuste puhul võib toetuse määr ulatuda kuni 100%-ni investeeringu mahust. Maksimaalne toetussumma projekti kohta on LEADER-määrusega kehtestatud 200 000 eurot.

Lisaks tutvustati näiteid hiljuti toetatud projektidest. Mais 2026 kinnitati Campoo-Los Vallese piirkonnas kaheksa uut maapiirkonna arenguprojekti kogumahuks üle 763 000 euro. Kohtumine andis hea ülevaate Hispaania LEADER-tegevusrühmade töökorraldusest, rahastusmudelitest ning kohaliku arengu prioriteetidest.

Järgnevalt külastati Campoo de Yuso-Orzalese piirkonnas asuvat esimest REDR Marcos ODS projekti helesinist raami, mille idee pärineb Eesti kollastel akendel ning kasutatud on ka samu tehnilisi jooniseid ja lahendusi. Raam asub Orzalese külas, Ebro veehoidla ääres ja paigaldati 2023. aasta märtsis. Ebro veehoidla on üks Hispaania suurimaid tehisjärvi ning piirkond on tuntud oma kõrge loodusväärtuse ja elurikkuse poolest. Tegemist on olulise rändlindude peatuspaiga ning veelindude kaitsealusega.

Raamide projekti näol on tegemist Põhja-Hispaanias Kantaabria, Astuuria ning Castilla y Leóni piirkondades ellu viidava algatusega, mida koordineerib Hispaania Maaelu Arengu Võrgustik koostöös kohalike LEADER-tegevusrühmadega.

Projekt „REDR Marcos ODS“ käivitati eesmärgiga tõsta teadlikkust ÜRO kestliku arengu eesmärkidest ning edendada säästvat maaturismi. Esimesed raamid paigaldati Kantaabria piirkonda 2022. aasta alguses ning tänaseks on projekt laienenud enam kui 30 maapiirkonda üle kogu Hispaania.

Campoo-Los Vallese piirkonnas paiknev raam on pühendatud kestliku arengu eesmärgile SDG 6 „Puhas vesi ja sanitaaria“. Iga raami juurde on paigaldatud infostend ja QR-kood, mille kaudu tutvustatakse kohaliku omavalitsuse tegevusi Agenda 2030 eesmärkide saavutamisel.

Projekt täidab mitut eesmärki: suurendab teadlikkust kestliku arengu teemadest, edendab säästvat maaturismi ja luub uusi külastusmarsruute maapiirkondadesse, tugevdab piirkondade nähtavust ja turundust visuaalsete maamärkide kaudu.

Suured metallraamid on kujundatud nn „akendena maastikku“, pakkudes külastajatele võimalust jäädvustada piirkonna loodusvaateid ja jagada fotosid sotsiaalmeedias teemaviitega #REDRMarcosODS. Selline lahendus aitab kaasa piirkonna rahvusvahelisele nähtavusele ja tasuta turundusele.

Järgmisena tutvuti Las Rozas de Valdearroyo piirkonnas ellu viidud LEADER-projektiga, mis valmis koostöös kohaliku omavalitsusega ning mille eesmärk oli parandada piirkonna ligipääsetavust ja külastuskeskkonda.

Projekti raames rajas kohalik omavalitsus juurdepääsutee vaatamisväärse juurde ning LEADER tegevusrühm toetas puhkealade rajamist, sealhulgas pinkide ja infotahvlite soetamist ning paigaldamist. Projekti eesmärk oli parandada külastajate liikumisvõimalusi ning suurendada piirkonna atraktiivsust turismiobjektina. Külastatud objektiks oli Villanueva de Las Rozase kiriku torn, mida tuntakse ka nime all „Kalade katedraal“. Tegemist on Ebro veehoidla ühe tuntuma maamärgiga. Kirik jäi osaliselt vee alla 1940. aastatel pärast Ebro tehisjärve rajamist ja veehoidla täitumist. Suurem osa kirikuhoonest hävis üleujutuse käigus, kuid torn säilis ning ulatub tänaseni osaliselt veepinnast kõrgemale.

Objekt on kujunenud sümbolseks mälestusmärgiks piirkonna külastajate ja kogukondadele, mis veehoidla rajamise tõttu ümber asustati või vee alla jäid.

Pärast lõunat külastati Valderredible piirkonnas tegutsevat kartulikrõpsude tootmisettevõtet Patatas Vallucas. Ettevõtte tegevus sai alguse 2018. aastal, kui asutaja David Fernández García rajas Valderredible orgu väikese tootmise ning tõi turule piirkonna esimesed kohalikult toodetud ja pakendatud käsitöökrõpsud. Praegune ettevõtte registreeriti ametlikult 2023. aasta märtsis.

Kohtumisel tutvustati ettevõtte arengulugu ja tootmisprotsessi. LEADER tegevusrühma toetuse abil soetati ettevõtte esmased tootmiseadmed ning rekonstrueeriti tootmishoone. Täna tekitab ettevõttes viis inimest tootmisüksuses ning lisaks kaks töötajat eraldi lao- ja logistikahoones, kus tegeletakse toodete turunduse, ladustamise ja väljastamisega.

Ettevõtte tegevus põhineb kohaliku tooraine kasutamisel. Tootmises kasutatakse Valderredible piirkonnas kasvatatud kartulit, aidates seeläbi kaasa kohalike põllumajandustootjate toodangu väärimisele ja piirkondliku toidutootmise edendamisele. Ettevõtte eesmärk on ühendada traditsiooniline tootmisviis kaasaegse väiketööstusega ning pakkuda kvaliteetset kohaliku identiteediga toodet.

Tootmisprotsessi käigus kartulid pestakse, kooritakse, viilutatakse ning praetakse päevalilleõlis. Pärast jahutamist toimub toodete käsitsi maitsestamine. Külastuse ajal tutvustati kolme erinevat maitsetoodet, mida ettevõtte hetkel turustab. Lisaks tootmisele korraldab ettevõtte huvilistele ekskursioone ja õppekäike, mille eesmärk on tutvustada kohaliku toidutootmise protsesse ning suurendada teadlikkust piirkondlikust ettevõtlusest.

Külustus andis hea ülevaate sellest, kuidas LEADER-programmi toel on võimalik maapiirkonnas arendada väiketootmist, luua uusi töökohti ning tugevdada kohaliku tooraine väärimist ja piirkondlikku identiteeti.

Seejärel külastati Agro y Cultura Foundation'i, mis on Kantaabrias tegutsev põllumajanduse ja kultuuri arendamise sihtasutus. Organisatsiooni eesmärk on edendada maa- ja linnapiirkondade majanduslikku ning sotsiaalset arengut, et muuta maapiirkonnad jätkusuutlikuks ja atraktiivseks elu- ning töökeskkonnaks ka tulevikus. Fondi asutajateks on Montero de Palacio perekond, kes on aastaid panustanud piirkonna põllumajandus- ja kultuuripärandi säilitamisse ning tutvustamisse.

Külastuse käigus tutvustati fondi tegevusi ning LEADER-programmi toel ellu viidud projekte, mille keskmes on maaelu väärtustamine, hariduslik tegevus ning kohaliku kultuuripärandi säilitamine. Ühe olulisema projektina esitleti „Vanaisa talu“ arendusprojekti, mille eesmärk on tutvustada külalistajatele traditsioonilist taluolu, loomakasvatust ning piirkonna

põllumajanduskultuuri. Leader projekti raames rekonstrueeriti olemasolev tallihoone ning selle ümbrus ligikaudu 600 m² suuruseks kahekorruseliseks külastuskeskuseks. Hoone esimesel korrusel paiknevad farmiloomade ala, fuajee, vastuvõturuumid ja sanitaarruumid. Teisele korrusele rajati seminariruum ning näitusesaal hariduslike tegevuste ja erinevate ürituste läbiviimiseks.

Projekti eesmärk on edendada haridus- ja muuseumiturismi ning suurendada teadlikkust piirkonna loomakasvatuskultuurist, bioloogilisest mitmekesisusest ja maapiirkondade väljakutsetest. Keskuses korraldatakse õppeprogramme koolidele, temaatilisi töötubasid ning kogukonnaüritusi, mis aitavad tugevdada kohaliku pärandi säilitamist ja maaelu positiivset kuvandit. Projekti kogumaksumus oli 188 988,51 eurot, millest LEADER-toetuse osakaal moodustas 45% abikõlblikest kuludest. Külastus andis hea ülevaate sellest, kuidas LEADER-programmi abil on võimalik arendada kogukondlikke ja hariduslikke algatusi ning siduda omavahel kultuuripärand, turism ja maaelu arendamine.

Järgmisena külastati Julióbriga Roman City and Domus Museum'i, mis asub Retortillo külas Campoo de Enmedio piirkonnas. Tegemist on ühe olulisema Rooma-ajastu arheoloogilise objektiga Põhja-Hispaanias ning olulise kultuuripärandi keskusega Kantaabria piirkonnas.

Muuseum ja arheoloogiline ala paiknevad iidse Rooma linna Julióbriga varemetel, mille roomlased rajasid pärast Kantaabria sõdu 1. sajandil eKr. Julióbriga oli piirkonna tähtsaim Rooma asula ning oluline haldus- ja kaubanduskeskus.

Külastuse käigus tutvuti muuseumi ühe olulisema eksponaadiga, milleks on rekonstrueeritud Rooma elamu „Casa de los Morillos“, mis annab ülevaate jõukama Rooma perekonna eluolust ja arhitektuurist. Külastajatel on võimalik näha tüüpilisi Rooma maja ruume, sealhulgas aatriumi, kööki, söögiruumi ja magamistube. Muuseumis tutvustatakse lisaks Rooma-aegset igapäevaelu, ehituskunsti, käsitööd ning piirkonnast leitud arheoloogilisi esemeid. Külastus andis hea ülevaate Rooma kultuuri mõjust Kantaabria piirkonna arengule ning piirkonna ajaloolise pärandi säilitamise ja tutvustamise võimalustest.

Muuseum asub kõrgendikul, kust avaneb vaade Ebro veehoidlale ja ümbritsevatele maastikule, ühendades ajaloolise pärandi ja piirkonna loodusväärtused.

Päeva lõpetuseks toimus Reinosa linnas giidiga tänavakunsti tutvustav ringkäik, mille käigus külastati erinevaid linnaruumi loodud seinamaalinguid. Tegemist oli LEADER tegevusrühma toetatud projektiga, mille eesmärk oli elavdada linnaruumi, toetada noori kunstnikke ning suurendada piirkonna kultuurilist atraktiivsust.

Projekti raames kaasati noored kunstnikud, kelle loomingut eksponeeriti erinevatel hoonetel ja seinapindadel. LEADER tegevusrühm koordineeris projekti ettevalmistamist ning pidas läbirääkimisi hoonete omanikega vajalike lubade saamiseks. Lisaks tagati tööde teostamiseks vajalikud materjalid ja tehnilised vahendid. Kunstnikud osalesid projektis vabatahtlikkuse alusel ning eraldi tasu tööde eest ei saanud. Projekti peamiseks eesmärgiks oli pakkuda noortele loojatele võimalust oma loomingut avalikult eksponeerida ning samal ajal parandada linnaruumi visuaalset kvaliteeti ja tugevdada kogukondlikku identiteeti.

Kolmapäeval, 6. mail alustati õppereisi Dimas Ski ettevõtte külastusega. Tegemist on Cantabria piirkonnas tegutseva suusa- ja lumespordiettevõttega, mille tegevus hõlmab suusavarustuse renti, suusa- ja lumelauakoolitusi, spordivarustuse hooldust ning muid talispordiga seotud teenuseid. Ettevõtte tegutseb alates 2016. aastast ning selle peakontor asub Reinosa linnas. Ettevõttes töötab kolm inimest.

Külastuse käigus tutvustati ettevõtte tegevusmudelit ning LEADER-programmi toel ellu viidud investeeringuprojekti. Lisaks traditsioonilisele suusakoolile haldab ettevõtte Matamorosa linnas sise-suusanõlva keskust Dimas Ski Indoor, kus on võimalik harjutada suusatamist ja lumelauasõitu aastaringselt sõltumata ilmastikutingimustest. Keskus kasutab spetsiaalset suusasimulaatorit ja liikuvat harjutusnõlva, mis võimaldab nii algajate koolitust kui ka edasijõudnud sportlaste treeninguid.

LEADER-programmi toetuse abil soetas ettevõtte kasutatud suusasimulaatori, mille eesmärk oli vähendada ettevõtte hooajalisust ning võimaldada teenuste pakkumist aastaringselt. Simulaator võimaldab mitmel inimesel samaaegselt harjutada suusatamist ja lumelauasõitu tingimustes, mis jäljendavad looduslikul lumenõlval sõitmist. Süsteem kohandub kasutaja oskustasemega ning võimaldab peeglite ja visuaalse tagasiside abil analüüsida ning parandada sõidutehnikat.

Ettevõtte esindajate sõnul aitab investering parandada õpetamise kvaliteeti, muuta treeningud turvalisemaks ja tõhusamaks ning laiendada piirkonna spordi- ja turismiteenuseid. Samuti võimaldab aastaringne tegevus säilitada olemasolevaid töökohti ning suurendada piirkonna atraktiivsust sporditurismi sihtkohana. Projekti kogumaksumus oli 135 708,65 eurot, millest LEADER-toetuse osa moodustas 47 498,03 eurot.

Järgmisena külastasime Alto Campoo suusakuurorti, mis on on Cantabria piirkonna ainus suusa- ja mägi kuurort ning üks olulisemaid talispordikeskusi Põhja-Hispaanias. Suusakeskus asub Cantabria mäestikus Campoo piirkonnas umbes 24 km kaugusel Reinosa linnast. Keskus paikneb 1650–2125 meetri kõrgusel merepinnast.

Suusakeskuses on kokku 23 erineva raskusastmega nõlva ning 12 tõstukit, sealhulgas tooltõstukid ja suusatõstukid. Keskus sobib nii algajatele kui ka edasijõudnud suusatajatele ja lumelauduritele. Lisaks mäesuusatamisele pakutakse murdmaasuusatamise võimalusi, lumelauaparki ning erinevaid mägiturismi tegevusi.

Alto Campoo avati 1960. aastatel ning seda haldab Cantabria piirkondlik turismiarendusettevõte CANTUR. Keskus on oluline majanduslik ja turismialane tõmbekeskus kogu piirkonnale.

Lisaks talispordile arendatakse keskust järjest enam aastaringse mägiturismi sihtkohana. Piirkonnas pakutakse matkaradasid, mägilgrattasõitu, loodusretki ja vaateplatvorme. Viimastel aastatel on investeeritud kunstlume tootmisse, taristu uuendamisse ning teenuste mitmekesistamisse, et vähendada sõltuvust ilmastikuoludest ja talvehooajast.

2025/2026 hooajal tähistas Alto Campoo oma 60. tegevusaastat ning kuurort võõrustas ligi 98 000 külastajat, mis oli viimaste aastate üks edukamaid hooaegu.

Seejärel külastati Villapresente külas asuvat taimelabürinti „Laberinto de Villapresente“, mis on üks Cantabria tuntumaid turismiobjekte ning ühtlasi Hispaania suurim looduslik taimelabürint. Tegemist on maapiirkonda rajatud pereturismi atraktsiooniga, mis on kujunenud oluliseks piirkondlikuks külastuskohaks.

Labürint rajati Leader meetme toel ning avati külastajatele 2017. aastal ning see rajati enam kui 5600 m² suurusele maa-alale, kasutades ligikaudu 16 000 Leylandi küpressi istikut. Labürindi käikude kogupikkus ulatub üle viie kilomeetri ning külastajatele on loodud viis erineva raskusastmega rada, võimaldades atraktsiooni kasutada nii lastel kui täiskasvanutel. Külastushooaeg kestab tavapäraselt märtsist oktoobrini.

Projekti algatajaks oli kohalik ettevõtja 77- aastane Emilio Pérez, kelle eesmärk oli luua piirkonda uus ja eristuv turismiobjekt ning edendada maapiirkonna pereturismi. Inspiratsiooni saadi traditsioonilistest Inglise aianduslabürintidest, kuid projekt kohandati kohaliku maastiku ja turismipotentsiaaliga. Ettevõttes töötab kaks inimest.

Lisaks labürindile on territooriumile rajatud puhkealad, vaatetornid ning külastajatele vajalik teenindustaristu. Projekt on aidanud suurendada piirkonna nähtavust ning toonud Villapresente piirkonda uusi külastajaid nii Hispaaniast kui ka välismaalt.

Peale lõunat kohtusime Montaña Palentina Local Development Group autonoomses piirkonnas Palencia provintsis tegutsev LEADER tegevusrühmaga, mille eesmärk on edendada piirkonna majanduslikku, sotsiaalset ja kultuurilist arengut ning toetada maapiirkondade elujõulisust.

Tegevusrühma tegemisi tutvustas selle pikaajaline tegevjuht José Manuel Merino Gutiérrez.

Tegevusrühm loodi 1990. aastatel LEADER-programmi rakendamiseks ning see on osalenud maaelu arendamise programmides alates LEADER I perioodist (1991–1994). Montaña Palentina tegevuspiirkond hõlmab ligikaudu 1800 km² suurust mägist maapiirkonda Palencia provintsi põhjaosas. Piirkonda kuulub kokku 19 kohalikku omavalitsust.

LEADER 2023–2027 programmiperioodil rakendatakse kolme peamist toetusmeedet (submedida), mis tulenevad Castilla y Leóni piirkonna LEADER-strateegiast.

Tootlikud investeeringud ettevõtluses- toetus ettevõtete loomiseks, laiendamiseks, moderniseerimiseks ja konkurentsivõime tõstmiseks. Meetme sihtrühmaks on ettevõtjad ja mikroettevõtted.

Mittetootlikud investeeringud avalikes ja kogukondlikes projektides - toetus kohalikele omavalitsustele, MTÜ-dele ja kogukondlikele algatustele, sealhulgas kultuuripärandi, avaliku ruumi, turismi ja teenuste arendamiseks.

Koostöö- ja koostööprojektid -meetmed piirkondadevaheliste ja rahvusvaheliste koostööprojektide elluviimiseks ning innovatsiooni ja kogukondliku koostöö edendamiseks.

Toetuse määrad: tootlikud projektid (nt ettevõtted, investeeringud) kuni ~65% toetuse määr, mittetootlikud projektid (nt avalik hüve, omavalitsused, mittetulundus) võib ulatuda kuni 100% toetuse määrani. Tegevusrühm on olnud üsna aktiivne LEADER-i rahvusvahelises ja interterritoriaalses koostöös, kuid enamik projekte on tehtud pigem Hispaania-siseselt.

Seejärel tutvustas Eugenio García-Rojo LEADER koostööprojekti Museo(s) Vivos, mis sai alguse 2018. aastal Castilla y Leónis ning mille eesmärk on muuta väikesed maamuuseumid ja interpretatsioonikeskused „elavaks“ ning paremini ligipääsetavaks. Võrgustikku kuulub üle 70 väikemuuseumi ja külastuskeskuse.

Projekti vajadus tuleneb asjaolust, et paljud maapiirkonna muuseumid ei saa endale personali palkamist lubada ning on seetõttu kas harva avatud või valdavalt suletud. Koostööprojekti raames on külastajatele loodud võimalus pääseda ligi sellistele muuseumidele digilahenduste abil: võimalik on teha veebipõhine broneering, saada külastuseks ligipääsukood ning kasutada muuseumi sisuliselt 24/7 režiimis. Projekti eesmärkideks on maapiirkondade turismi elavdamine, väikemuuseumide „ellu äratamine“, digilahenduste kasutuselevõtu edendamine maapiirkonnas ning rahvastiku vähenemisest tuleneva negatiivse mõju leevendamine.

Tegemist on nutika iseteeninduslike muuseumide võrgustikuga, kus külastajal on võimalik veebis valida huvipakkuv muuseum, broneerida külastusaeg ning saada süsteemi kaudu uksekood või automaatne ligipääs. Külastus toimub iseseisvalt, kasutades olemasolevaid audio- ja giidisüsteeme.

Museo(s) Vivos on LEADER-projekt, mis ühendab kümneid väikemuuseumi Hispaanias ühtseks digitaalseks „elavate muuseumide“ võrgustikuks, võimaldades külastusi ilma püsiva personalita.

Peale ettekandeid suundusime tutvuma samas piirkonnas asuva raamiga. Montaña Palentina piirkonnas paiknev sinine raam kuulub REDR Marcos ODS võrgustikku ning on seotud ÜRO kestliku arengu eesmärgiga SDG 17 („Partnerlus eesmärkide saavutamiseks“).

SDG 17 keskendub koostööle, partnerlusele ja võrgustike loomisele, et toetada kestliku arengu eesmärkide elluviimist nii kohalikul kui rahvusvahelisel tasandil. Selle eesmärgi valik rõhutab Montaña Palentina piirkonna koostööpõhist lähenemist maaelu arendamisele ning kohalike omavalitsuste, ettevõtjate, kogukondade ja LEADER tegevusrühmade vahelist koostööd.

Peale seda tutvusime ka samas külas paikneva väikemuuseumiga, mis on osa tutvustatud võrgustikuprojektist.

Neljapäev 7. mail alustasime oma päeva Ebro jõe alguse külastusega. Jõgi saab alguse Kantaabria mägedest ja voolab peamiselt kagusse ning suubub Vahemerre. Ebro jõe pikkus on ligikaudu 910 km ja valgla pindala ligikaudu 86 000 km².

See on Hispaania pikim jõgi. Tegemist on ühe olulise vaatamisväärsusega.

Seejärel külastati San Juan de Raicedo asuvat nekropoli, mis on varakeskaegne matmispaik Hispaanias Cantabria piirkonnas Arenas de Iguña vallas. Tegemist on väikese, kuid ajalooliselt olulise arheoloogilise leiukohaga.

Nekropol on dateeritud ligikaudu 7.–10. sajandisse, mis vastab varakeskaja perioodile, mil piirkonnas kujunesid välja stabiilsed maapiirkondade kogukonnad ning kristlikud matmistraditsioonid. San Juan de Raicedo puhul on tegemist peamiselt kiviplaatidest rajatud haudadega, kus surnud on maetud lihtsatesse hauakastidesse. Matmised on tavaliselt orienteeritud ida–lääne suunal, mis on iseloomulik kristlikule traditsioonile.

Arheoloogilised leiud viitavad sellele, et tegemist oli väikese kohaliku kogukonna kalmistuga, mitte suure keskse matmispaigaga. San Juan de Raicedo nekropol on oluline, kuna see aitab mõista varakeskaegse Cantabria maapiirkonna asustust, usulisi tavasid ja kogukondade eluviisi. Samuti on see osa laiemast Põhja-Hispaania arheoloogilisest maastikust, kus sarnased kivilalmad annavad väärtuslikku teavet piirkonna varase ajaloo ja kristianiseerumise protsessi kohta. Leader projekti toel on nekropoli ümber rajatud aed ning paigaldatud teadetahvel.

Järgmisena külastati kahte piirkonna olulist vaatamisväärsuse objekti La Casona de Las Fraguas mõisa, mis on eraomandis kuid renditakse välja erinevateks üritusteks ning San Jorge kirik, mis sarnaneb Kreeka ehitisega, et seda kutsutakse „Parthenon“.

Seejärel külastasime kohalikku kooli, kuhu on Leader meetme toel rajatud kogukonna kasutusse mänguväljak ning väike muuseumituba Hispaania kuulsalt leiutajalt Leonardo Torres Quevedo auks.

Kooli õuealale on rajatud kogukondlikuks kasutamiseks bolose mänguväljak. Tegemist on traditsioonilise pallimänguga, mis on eriti levinud Põhja-Hispaanias, näiteks Cantabrias ja Castilla y Leónis. Bolos on kohalik spordiala, mis sarnaneb bowlingule, kuid mille reeglid ja mänguviis võivad piirkonniti erineda.

Mängu mängitakse spetsiaalsel väikesel väljakul, mida nimetatakse boleraks. Mängijad seisavad viskejoone taga ning nende ülesanne on visata puidust kuul või eriline viskevahend nii, et see tabaks või lükkaks ümber väljaku lõpus asetsevad puidust kurikad (bolod). Mõnes mänguvariandis ei ole eesmärk ainult kurikaid maha lüüa, vaid ka tabada kindlaid sihtalasid.

Bolos on täpsust ja tehnikat nõudev mäng, kus oluline on viske jõud, nurk ja kontroll. Kuigi mäng võib esmapilgul tunduda lihtne, eeldab see suurt osavust ja kogemust. Erinevates piirkondades on välja kujunenud erinevad bolose variandid, mis erinevad nii väljakute, kurikate paigutuse kui ka punktisüsteemi poolest.

Tänapäeval on bolos oluline osa Põhja-Hispaania kultuuripärandist ning seda mängitakse nii kohalikes küldes kui ka organiseeritud võistlustel. See on säilitanud oma rolli kogukondliku spordialana ning on eriti populaarne maapiirkondades, kus see kuulub kohaliku identiteedi ja seltsielu juurde.

Torres Quevedo sündis Cantabrias, Santa Cruz de Iguña külas (Arenas de Iguña vallas). Muuseumituba on rajatud tema mälestuse hoidmiseks ning kohaliku ajaloo ja teaduspärandi väärtustamiseks. Ruumi eesmärk on tutvustada külastajatele ja õpilastele tema panust inseneriteadusesse, automaatikasse ning varajasse arvutustehnoloogiasse.

Muuseumitoas on tavaliselt eksponeeritud temaga seotud fotod, selgitavad materjalid, maketid ning ülevaated tema olulisematest leiutistest. Selline keskkond võimaldab siduda kohaliku kultuuripärandit haridusega ning rõhutada, et maailmatasemel teadlased võivad pärineda ka väikestest maapiirkondadest. Koolis asuv mälestusruum hoiab elus Leonardo Torres Quevedo

pärandit tema sünnikohas ning toetab ühtlasi kohaliku kogukonna identiteeti ja noorte teadushuvi.

Peale lõunat liiguti edasi Joselín pereettevõttesse, mis on tuntud traditsiooniliste Pasiego piirkonna küpsetiste – sobaode ja quesadade – valmistajana. Ettevõtte asub Selaya külas Valles Pasiegose piirkonnas ning selle ajalugu ulatub 1940. aastatesse.

Ettevõtte rajas José Sáinzi ehk „Joselíni“ perekond. Algusaastatel valmistati sobaosisid käsitööna väikeses pagaritöökojas ning müüdi kohalikel laatadel. Tänapäevaks on ettevõtte kujunenud üks tuntumaid traditsiooniliste Cantabria küpsetiste tootjaid, kelle toodangut turustatakse nii Hispaanias kui ka välismaal.

Joselín ühendab traditsioonilise tootmise ja turismitegevuse. Ettevõtte kaasaegses tootmishoones on võimalik külalistel tutvuda sobaode valmistamise protsessiga, osaleda töötubades ning külastada sobao muuseumi. Kompleksi juurde kuuluvad ka kohvik ja kauplus, kus pakutakse kohalikke tooteid ning tutvustatakse Pasiego piirkonna gastronoomilist pärandit.

Ettevõtte on oluline piirkondliku identiteedi kandja ning hea näide sellest, kuidas traditsiooniline toidukultuur, kohalik ettevõtlus ja maaturism võivad toetada maapiirkondade arengut. Leader toetas ettevõtte tegevusi maksimaalse toetussumma osas, mis oli 200 000 eurot.

Päeva viimane külalstatav objekt oli Villacarriedo raam, mis on seotud ÜRO kestliku arengu eesmärgiga SDG 12 „Vastutustundlik tootmine ja tarbimine“. Sellega soovitakse esile tõsta piirkonna traditsioonilist põllumajandust, kohalikke toidutootjaid, käsitöid ning keskkonnasäästlikke tootmisviise, mis on iseloomulikud Valles Pasiegose piirkonnale.

Raam paikneb Pedroso küla kiriku läheduses ning toimib nii maastikuobjektina kui ka turismiattraksioonina. Projekti eesmärk on suurendada maapiirkondade nähtavust, edendada säästvat ja aastaringset turismi, suunata külalstajaid vähem tuntud maapiirkondadesse, tõsta teadlikkust Agenda 2030 kestliku arengu eesmärkidest.

Kohalike omavalitsuste ja tegevusrühmade hinnangul aitab projekt kujundada piirkonnale ühtset identiteeti ning toetab maaturismi arengut. Samuti on raamidest saanud populaarne pildistamiskoht, mida kasutatakse piirkonna turundamisel sotsiaalmeedias.

Valles Pasiegose piirkond, kuhu Villacarriedo kuulub, on tuntud oma roheliste mägimaastike, traditsiooniliste pasiego-talude ning kohaliku piimatootmise poolest. Piirkond on üks Cantabria olulisemaid maaturismi sihtkohti.

